

סימן ט'. בשר בלפת - דעת הראשונים

האם שיעור בשר בלפת הוא שיעור בחינת המציאות האם יש טעם גיד בירך או לא

דף צ"ו ע"ב. תנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה כיצד משערים אותה כבשר בלפת, ופרשו הראשונים (רש"י וכו"ה במאירי ודלא כהרמב"ם בפיה"מ שפירש באופן אחר) דצריך ליקח בשר כשיעור הגיד האסור ולפת כשיעור הירך המותר, ולבדוק האם מורגש נתינת טעם של הבשר בלפת, ואם יש נותן טעם הירך אסורה. ובפשטות המכוון בזה שצריך לידע האם בפועל נתקבל טעם של הגיד האסור בירך המותר, שטעם האיסור הוא הגורם לאסור את ההיתר שקיבל טעם הימנו, וקים להו לחז"ל שתערובת גיד וירך מקבילה בטעמה לתערובת של בשר בלפת, ועל כן אפשר לשער את טעם האיסור על ידי נתינת בשר בלפת כשיעור תערובת האיסור וההיתר.

ענין תוספת

ובמאירי הקשה (וכן הביאו להקשות הרבה אחרונים, עיין ברעק"א, בחת"ס, פלתי (צ"ח סק"ד), תפארת יעקב וביד יהודה (צ"ח ד') מדוע הוצרך לשער בבשר בלפת ולא לטעום בפועל את הירך, כבכל מקום דקתני נותן טעם סתמא ולא אדכר שיעורא, וקתני עלה בגמרא (צ"ח) דבדקין לה על ידי טעימה, (דבר היתר כגון תרומה שנתערבה בחולין, טעים לה כהן שמותר בשניהם, ודבר איסור דלא מצי ישראל לטועמו, טעים ליה קפילא ארמאה), ואם כן הכא נמי נימא שצריך לבדוק על ידי טעימה של נכרי האם יש טעם גיד בירך, ולשם מה נאמר כאן שיעור של בשר בלפת, וכתב המאירי דאין טעם הגיד ניכר בבשר שהכל טעם אחד, והיינו שאין דרך במציאות לידע את הטעם על ידי טעימה, ועל כן משערינן לה בבשר בלפת.^{מד}

ונראה מדברי המאירי כהנ"ל ששיעור בשר בלפת הוא שיעור בחינת מציאות הטעם, דכיון שבאמת היה ראוי למדוד אם יש נתינת טעם טעם על ידי טעימה ממש, ורק מחמת שבפועל אין אפשרות להרגיש את טעם הגיד בירך לא עבדינן הכי, א"כ משמע שכשנאמר

ענין תוספת

מד בקושיית רבותינו מדוע לא משערים גיד בירך בטעימה

יש להתבונן דלפי הדרך הנ"ל שבשר בלפת הוא שיעור השווה לטעימה ממש, אין מקום קושיא כל כך מדוע הזכיר התנא שיעור בשר בלפת ולא קתני בנותן טעם ותו לא, דכיוון שבמציאות השיעור הלז הוא כטעימה ממש אפשר ל"דאה"נ והוה מצי למימר שיטעמנו קפילא, אלא אדכר לן כלפי גיד בירך אפשרות נוספת דקיל טפי לשעורי בה ולא בעי דווקא קפילא, (ואין מקום להקשות מדוע בשאר דוכתי לא קתני הך שיעורא, דבפשיטות דווקא גיד בירך מקביל טעמו לבשר בלפת, וכלפי שאר דברים לא ידעינן שיעור מדויק בזה) וכן בפשוטו אפשר לומר שנקט שיעור זה למקום שאין קפילא, כן העלה בפלתי צ"ח סק"ד ודחה זאת מסתימת לשון המשנה. אמנם במאירי הקשה כן וכתב שגיד וירך טעמם שווה ואין אפשרות להרגיש את טעם הגיד, [והוסיף שם המאירי דאפילו היה ניכר טעם הגיד אין ישראל יכול לטעמו, ומשמע קצת שהציב ב' צדדים האם יש חילוק טעם בין גיד לירך, ובאחרונים האריכו הרבה בעניין זה האם טעם הגיד וטעם הירך שווה], וכן בגרעק"א כתב שטעם הגיד וטעם הירך שווה, ובחת"ס כתב לתרץ כעין זה שהנכרים לא מרגישים את חילוק הטעם משום שאינן רגילים לפריד בין הירך לגיד, [ולדבריו משמע שהוא דבר התלוי במציאות, שאי נמצא מי שרגיל לאוכלו בנפרד לכאורה יהא אפשר לשער על ידו].

לשער על ידי בשר בלפת הוי דבר הדומה לטעימה ממש, והיינו שהך שיעור הוא שיעור בחינת הטעם באופן השווה לטעימה, ואינו שיעור מחודש בזה.

[מוכיח מדברי חלק מהאחרונים שאף לדעת רש"י בשר בלפת הוא בחינת מציאות הטעם]

[ומאידך אם כך פני הדברים אין מקום לקושיית רש"י מדוע לא משערים בכרוב או קפלוט, דפשוט שאם נקטה המשנה בשר בלפת אות הוא שדווקא בשר בלפת הוא הדבר השווה במציאות לגיד בירך ולא כרוב או קפלוט, ומדוע לשער בשיעור אחר שאינו שווה לדבר הנדון. ומשמע לכאורה מדברי רש"י שישנה הלכה לשער תערובת גיד בירך בשיעור מחודש שאין בו בחינה של נתינת טעם האיסור בהיתר, ושיעור בשר בלפת הוא הלכה חדשה לשער בו, ואין זה שיעור של מציאות טעם הגיד בירך. והדברים מתמיהים מה הביאור בהך הלממ"ס כיצד יתכן ששיעור האיסור אינו שייך לפליטת טעמו, דהלא ודאי עניין איסור תבשיל שמעורב בו דבר איסור הוא משום פליטת הטעם של הדבר האסור, וכיצד שייך לומר שלא מתחשבים בטעם המציאותי שנפלט ומהי טיב קביעות שיעור אחר בזה. ועוד קשה מאי שנא גיד בירך שיצא מן כלל כל האיסורים שבהם בעינן למידע האם יש נתינת טעם של איסור בהיתר כדקתני (צ"ז). אמור רבנן בטעמא וכו'. ויבאר בע"ה במק"א.]

הן אמנם דברי רש"י הנ"ל אינם מפורשים כלל, דאפשר לבאר בדבריו שאין כוונתו להקשות מדוע לא משערים בכרוב או בקפלוט, ואי"ה יתבאר דברי רש"י בהרחבה לקמן, ושפיר יתבאר בזה שאף לדעת רש"י יש לפרש ששיעור בשר בלפת הוא בחינת מציאות הטעם, וכן מוכח מדברי הרעק"א והחת"ס שאף לדעת רש"י שיעור בשר בלפת הוא שיעור בחינת מציאות הטעם, דכתב הגרעק"א להקשות על דברי רש"י וז"ל: 'גם אמאי לא משערינן כגיד בלפת, דמ"ש משערין כבשר בלפת משום דגיד וירך טעמם שווה, א"כ לשערינהו כגיד בלפת וצ"ע'. עכ"ל. משמע מתחילת דברי הגרעק"א שהטעם לשער בבשר בלפת ולא לבדוק על ידי טעימה ממש הוא משום דלא מצינן למבדיקנהו כיוון שגיד וירך טעמם שווה, ועל כן משערינן בבשר בלפת, ומשמע בהדיא שפירש הרעק"א דשיעור בשר בלפת הוא בחינה מציאותית לטעם האיסור הנפלט מן הגיד והך שיעור הוא רק תחליף להרגשת טעם האיסור ממש, דאם הך שיעור הוא הלכה מחודשת לדון כבשר בלפת אע"ג שטעם האיסור שונה מהך שיעור, אין מקום לדברי הרעק"א דלא משערינן בטעימה משום שטעמם שווה, דאף אם אין טעמם שווה נאמר לשער באופן שונה מן טעם האיסור בפועל. וכן משמע מדברי החת"ס עיין בהערה מ"ה, וכן מוכח מכל אלו שהקשו מדוע לא קתני

מ"ה דברי החת"ס בסוגיין

מדברי החת"ס נמי משמע ששיעור בשר בלפת הוא שיעור הטעם ממש של בשר בירך, דהקשה החת"ס על דברי המשנה כיצד משערין אותה וכו', דבשום דוכתא דקתני נותן טעם לא נקט כיצד משערין וכו' ומאי שנא הכא, וביאר החת"ס שבכל מקום פשוט השיעור על ידי טעימה, אך הכא אי אפשר לשער על ידי טעימה, דאין הקפילא בקי בטעם גיד, דבשלמא בכל האיסורים בקי הנכרי בטעמם משום שאוכל הוא איסורים בפני עצמם שרצים לבדן וחלב לבדו וכיוצא ב, ועל כן שפיר מצי למבחן טעם צירופן, אך בגיד לא בקי בטעמו דאינהו לא מפרידים את הגידים מן הירך ועל כן לא ידע חילוק בין טעם ירך בלי גיד לטעם ירך עם גיד. נמצא מבואר מדברי החת"ס ששיעור בשר בלפת הוא שיעור המציאות ממש, דאי הוא הלכה

שמערים בטעימה ממש ולא פרשו שהוא הלכה מחודשת לשער דווקא בבשר בלפת ולא על ידי טעימה].

בביאור דעת התוס' מהו עניין שיעור בשר בלפת

בגמרא לקמן (צ"ז ע"ב) קתני אמר ריו"ח כל איסורין שבתורה משערים אותם כאילו הם בצל וקפלוט דשיעור חכמים שאין נותן טעם באיסורין יותר מבצל וקפלוט, וכתבו התוס' (שם ד"ה כל) ששיעור בצל וקפלוט הוא יותר משישים, דשיעור בצל וקפלוט הוא יותר משיעור בשר בלפת, ושיעור בשר בלפת משמע שהוא בשישים, דגבי ירך תנן כיצד משערין אותה כבשר בלפת ואמר רב נחמן גיד בשישים^מ, ופרשו התוס' מדוע נשתנה גיד בירך לשער טעמו בשישים מאשר שאר האיסורים שמערים אותם ביותר משישים, משום דגיד לא יהיב טעמא כולי האי

לשער בשיעור פחות משיעור הטעם האמיתי, אין מקום להקשות מדוע קתני כיצד משערין אותן וכו' בשונה משאר דוכתי, דאתא לאשמיענו שיעור אחר שאינו שיעור הטעימה, דמשערין כבשר בלפת בין אם טעם הירך פחות או יותר וכמש"כ רש"י. אמנם יש לומר שהחת"ס קאי דווקא בשיטות הראשונים שלא פרשו הלממ"ס, ולא איירי על דעת רש"י דהך שיעורא הוא הלממ"ס, ובאמת מבואר בגוף דברי החת"ס דהקשה על הביאור שבשר בלפת הוא שיעור מהלממ"ס עיי"ש היטב בכל דבריו.

^מקושיית התפארת יעקב מדוע תנן בשר בלפת ולא תנן בשישים

בתפארת יעקב הקשה אי שיעור בשר בלפת הוא בשישים מדוע תנן בשר בלפת ולא תנן בשישים [שם קאי בביאור דעת רש"י האם לדידיה שיעור בשר בלפת הוא בשישים או לא], ועלה קאמר שאין לפרש שהוא שישים מדלא תנן בהדיא שישים, ומאן לפרש שכך נאמרה צורת ההלכה לממ"ס וחכמים שיערו שהוא בשישים, דהא גופא תקשי מדוע נאמרה ההלכה כך ולא בשיעור קצוב וברורו של שישים, (ולולא דבריו לכאורה אין בזה תימה, דשפיר מצינו שמעיקר ההלכה נאמר שיעור בצורה של טעם ורבנן שיערוה בכמות, וכדרך שמצינו לגבי שיעור מקווה דמן ההלכה הוא כדי שייכנס בו ורבנן שיערוהו במ' סאה, [נוראית בספר האיר יוסף (על הגעק"א סי' ב'), שכתב דעל ההלכה ליכא למיפך מדוע לא פירשה בהדיא בשישים, דהרבה הלכות באו סתומות ובעינן לתורה שבע"פ ולפירוש חז"ל, עיי"ש, וכנראה לא ראה לדברי התפארת יעקב הנ"ל]). ומכל מקום לדעת התוס' לפשמנ"ת ששיעור בשר בלפת הוא השיעור האמיתי של נתינת טעם הגיד בירך (ולא הזכירו שהוא הלממ"ס) בודאי קשה קו' התפארת יעקב מדוע לא תנן בהדיא בשישים, ולכאורה אפשר ליישב בפשיטות דלא אשגח תנא לפרש פעמים בשישים ופעמים בשיעור של טעימה, דכך מצינו בדברי התוס' לקמן צ"ז ע"א דהך ברייתא של קדרה לא שבשל בה חלב לא יבשל בה בשר וכו' משמע לרבא דאיירי על ידי טעימה דומיא דתרומה דטעם לה כהן, (ועל כן הקשה רבא במאי טעים לה ולא רצה לאוקמי בשישים), ומאידך הא דע"ז גבי יין במים בנו"ט משמע ליה בשישים, ומבואר בזה שאף דהיה אפשר לתנא למימר בשישים יש פעמים שהעדיף לנקוט את השיעור בצורה של טעימה ולא בצורה של שיעור, וממילא אין מקום תימה על דברי המשנה. [ואפשר שהטעם בזה תלוי במציאות שיש דברים שקל יותר לשערם בשיעור ופעמים שקל יותר לשער בטעימה, ועכ"פ מבואר בהדיא בדברי התוס' שפעמים נקט התנא בס' כמו לגבי יין במים ומים ביין בנו"ט ופעמים נקט בטעימה ואין לדקדק בכך].

הוא דמשעריןן כבשר בלפת אבל שאר איסורים דיהבי טעמא טפי משעריןן בבצל וקפלוט.

ולכאורה נראה דדעת התוס' היא כדרך שנתבאר לעיל בדברי המאירי, ששיעור בשר בלפת עניינו בחינת מציאות הטעם בפועל של הגיד בירך, דכתבו התוס' שלא משערים גיד בשיעור בצל וקפלוט ככל שאר האיסורים משום שיש לשער נותן טעם בהתאם למציאות חזק נתינת הטעם של הדבר האסור, וכיון דלא יהיב טעמא כולי האי נקבע לו שיעור מיוחד של בשר בלפת, ומבואר בזה שבשר בלפת הוא השיעור הראוי בהתאם לטעם הגיד, וממילא צריך לומר שהוא שיעור המקביל במציאות להך שיעור שבפועל נותן הגיד טעם בירך.¹⁷

מקשה לדברי התוס' מדוע גיד קובע שיעור לעצמו ומדוע לרבא אין שיעור בפחות מכל האיסורים

והנה יש להקשות לדברי התוס' כיצד נקבע לגיד שיעור פחות משאר כל האיסורים מפני קלישות טעמו, והלא אף בכל שאר האיסורים בודאי יש חילוק בין כל אחד ואחד מהם, דיש מאכלים החזקים בפליטת טעמם ויש חלשים מהם, ולמרות שיש דברים הרבה שטעמם פחות מבצל וקפלוט נקבע שיעור אחד לכולם לשער הכל בשיעור גבוה כאילו הן בצל וקפלוט, ומדוע יצא גיד מן כלל כל האיסורים שאף שפחותים הם בטעמם לא משערים כל אחד לפום חורפיה אלא בשיעור אחד לכולם. ובגוף הדבר מדוע משערים את כולם בבצל וקפלוט ולא כל אחד לפום חורפיה, עיין מה שכתב הר"ן שהשוו חכמים מידותיהן, ועיין עוד בגרע"א לקמן צ"ח שהרחיב בזה.

ויתכן ליישב בפשיטות שגיד כל כך חלוק בחוזק טעמו עד כדי שקובע שיעור לעצמו, דהלא חזינן דאיכא מ"ד דאין כלל בגידין בנותן טעם, וא"כ אף לתנא דמתניתין דיש בו בנו"ט אין הוא ככלל האיסורים להיכלל בגדר אחד של שיעור גבוה לכולם, אלא קובע שם לעצמו לשער לפי חוזק טעמו באמת, ודוחק קצת.

ונראה ליישב באופ"א שהתוס' יפרשו את דברי ריו"ח כמו שהזכיר רש"י שהוא דמשערים בבצל וקפלוט היינו דווקא במקום דלא מצי למטעימנהו כגון מין ומינו ואי נמי שאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא, אך כשאפשר לטעום ממש לא נאמר להחמיר לשער את כל האיסורים בבצל וקפלוט, ונמצא שאע"ג שהחמירו דבדלא ידעינן מהו שיעור הטעם משערים תמיד בבצל וקפלוט, ולא אמרינן שלכל הפחות לגבי דברים שודאי נותנים טעם בפחות מכך יש לשער בפחות מהך שיעור, מ"מ כל זאת רק כשלא טעמינן בפועל האם יש כאן נתינת טעם של איסור, אך כשידעינן לא בעינן לשער טפי משיעור הטעם בפועל,

¹⁷ אמנם התוס' לא הזכירו בהדיא ששיעור בשר בלפת הוא החזק הדומה לחזק טעם הגיד, והיה אפשר לדחוק בדבריהם שבאמת אין זה שיעור הטעם ממש, אלא שיעור בפני עצמו הוא, אלא שנקבע לגיד שיעור נמוך מאשר השיעור הכללי מחמת קלישות חוזק טעמו, ולעולם אין זה ממש שיעור הטעם במציאות, אך פשוט שאין טעם וסיבה לדחוק כן בדבריהם, דכיוון שברור מללו שיש לתלות את שיעור האיסור על פי חוזק טעמו המציאותי, אם כן ודאי השיעור הראוי הוא על פי המציאות הגמורה של נתינת טעם האיסור, ומבואר בזה ששיעור בשר בלפת הוא בחינת מציאות הטעם בפועל.

וממילא א"ש שמשערים גיד שנתערב בירך בשיעור בשר בלפת, דאע"ג שהוא פחות מבצל וקפלוט סגי בזה כיוון שהוא שיעור הטעם באמת של הגיד בירך וכן"ל.

עוד יש להקשות על דברי התוס' דהנה בדעת ריו"ח שמשערים את כל האיסורים בבצל וקפלוט כתבו שגיד בירך שיעורו בפחות מכל האיסורים כיוון שבמציאות לא יהיב טעמא כולי האי, ומאידך לדעת רבא נמצא שכל האיסורים שיעורם כבשר בלפת, דכל האיסורים שבתורה משערים אותם בשישים (ובשר בלפת הוא שיעור שישים), וקשה דאם איתא להאי סברא שגיד לא יהיב טעמא כולי האי היה צריך להיות אליבא דרבא שגיד בירך יהיה מותר בפחות משישים, דכיוון דלא יהיב טעמא כולי האי כשאר האיסורים, יש לו לקבוע שיעור פחות מהם וכמו שנקטו לדעת ריו"ח ובאמת במאירי כתב ששיעור בשר בלפת הוא פחות משישים, ונמצא שלכו"ע גיד בירך שיעורו בפחות מכל האיסורים, והביאור הוא לכאור' כהנ"ל דכיוון דלא יהיב טעמא כולי האי שיעורו בפחות משישים, וצ"ב לדעת התוס' מדוע דווקא אליבא דריו"ח שיעורו בפחות מן הכלל ולרבא לא.^{מח}

והיה מקום ליישב שבדעת ריו"ח לא נאמר שיעור גמור לשער בו את כל האיסורים לחומרא אף כאשר בפועל נותנים טעם בפחות מהאי שיעורא, דהלא פירש רש"י דאירי דווקא כשלא ידעין מהו טעם האיסור כגון מין במינו או בדליכא קפילא, ועל כן דווקא לדעת ריו"ח שפיר אמרין דגיד שיעורו בפחות מכל שאר האיסורים דאזלינן בתר טעמא ולא בתר שיעורא, אך אליבא דרבא נקבע תמיד שיעור שישים, ולא מהני טעם לפחות משישים, ועל כן גיד בירך אף שחוזק טעמו חלש משאר האיסורים וכבר בפחות משישים לא יהיב טעמא, אין סיבה להוציא עצמו מן הכלל וכל האיסורים שיעור אחד להם.

מח דעת המאירי בשיעור בשר בלפת דהוא פחות משישים

במאירי כתב ששיעור בשר בלפת הוא פחות משישים, והטעם דלא משערים בשישים ככל האיסורים הוא לכאורה על פי הנ"ל שטעם הגיד במציאות לא יהיב טעמא כולי האי ועל כן לכו"ע שיעורו בפחות מכל האיסורים, ויש להתבונן מעתה האם מוכח מדעת המאירי ששיעור שישים לא נאמר היכן דטעמין ליה וידעין שאין טעם, שאם נימא דכך סבירא ליה (וכן הוא דעת התוס' לקמן והרא"ש), אתי שפיר מדוע נשתנה גיד מכל האיסורים לשעור בפחות, דכיוון שטעם הגיד הוא כבשר בלפת והוא פחות משישים אזלינן בתר טעמא, אך לדעת הראשונים [רש"י והר"ן וכ"ה דעת הרמב"ן והרשב"א לקמן צ"ח] שגם היכא דלא יהיב טעמא אין ניתר האיסור עד שיהיה בו שישים, אם כן תקשי מאי אכפת לן שגיד טעמו בפחות והלא במכל מקום לא אזלינן בתר טעמא אלא בתר שישים, ואולי אף לדבריהם יש לומר שגיד קובע שם לעצמו מחמת שינויו הגדול מכלל האיסורים עד דאיכא מ"ד שאין בו כלל בנו"ט, וכסברא הנ"ל המובאת בפנים ויל"ע.

עוד יש לעיין בסוף דברי המאירי שם מש"כ דאין כן ההלכה, ואכמ"ל. שו"ר דבמאירי לקמן מבואר בהדיא כדעת התוס' והרא"ש שמהני טעימה בפחות משישים וא"ש היטב דברי המאירי.

אך ודאי זה אינו, דדעת התוס' לקמן שאי טעמינן ולא יהיב טעמא אף בפחות משישים האיסור מותר (ודלא כרש"י לקמן צ"ח ע"א), ואם כן קשה כיצד שיעור גיד הוא בבשר בלפת כמו שאר כל האיסורים והא לא יהיב טעמא כולי האי.

מוכיח שלדעת התוס' שיעור בשר בלפת איננו שיעור בחינת מציאות טעם הירך בגיד (עכ"פ אליבא דרבא)

ולכאורה מכח הקושיא הנ"ל יש להוכיח שהתוס' לא סבירא להו כדברי המאירי ששיעור בשר בלפת הוא בחינת מציאות הטעם של הירך בגיד, דאי הוי שיעור הטעם ממש נמצא ששיעור הטעם במציאות הוא בשישים, ולא יתכן ששיעור כל האיסורים ושיעור גיד בירך יהיה שווה דהלא במציאות לא יהיב טעמא כולי האי, וכדרך שכתבו אליבא דרבי יוחנן, וע"כ צריך לומר ששיעור בשר בלפת איננו שיעור טעם הגיד בירך, ושיעור טעם הירך לא ידוע בבירור ואף אין דרך לבחון את הטעם בפועל כגון על ידי קפילא משום שגיד וירך טעמים שווה או שהנכרים לא בקיאים בטעם הגיד כמש"כ האחרונים, שאם היה אפשר לידע האם בפועל יש בירך נותן טעם דאיסורא לא היו מחמירים לשערו בבשר בלפת שהוא שיעור שישים ככל האיסורים, דכשאפשר לברר שלא נותן טעם אין צריך שישים כמש"כ התוס' לקמן צ"ט.

ונמצא מעתה לכאור' שלדעת רבי יוחנן אפשר לפרש במשנה ששיעור בשר בלפת הוא שיעור הטעם במציאות, ועל כן משערים בו ולא בבצל וקפלוט כשאר האיסורים, אך לרבא אין זה שיעור הטעם ממש, ועל כן משערים אותו בשישים ככל שאר האיסורים דלא ידעינן מה טעמם ושעוריהו בשישים. ואפשר נמי שאף לדעת רבי יוחנן שיעור בשר בלפת איננו שיעור הטעם בפועל, אלא שבו הקילו חכמים לשער בשיעור כזה כיוון שלא יהיב טעמא כולי האי ואין צריך להחמיר בו כל כך כשאר האיסורים כבצל וקפלוט (ועיין חזו"א יר"ד כ"ז סק"א). ונמצא שלדעת המאירי שיעור בשר בלפת הוא בחינת מציאות הטעם בירך, וא"ש לדבריו מה שכתב דבשר בלפת הוא פחות משישים, דלפ"ד לכו"ע גיד בפחות מכל האיסורים.

האם שיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד בירך או על גיד בכל דבר שנתערב בו

תנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה וכו' כיצד משערין אותה כבשר בלפת, ויש להתבונן האם שיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד שנתערב בירך או אף כשנתערב הגיד בשאר דברים אמרינן שמשערים כבשר בלפת, והנה בהמשך המשנה לגבי גיד שנתערב בגידין המותרים קתני בנותן טעם ולא נאמר עלה כבשר דמשערים כבשר בלפת, [ובמלא הרועים לקמן (צ"ז ע"א על דברי התוס') כתב שמוכח מלשון המשנה הנ"ל דודאי גיד בגידים אין שיעורו כבשר בלפת]. ולכאורה תלוי הדבר במחלוקת ראשונים, דלשיטת המאירי הנ"ל ששיעור בשר בלפת הוא אופן מציאותי לבחון את הטעם של הגיד כשנתערב בירך, [דכתב המאירי דתנן כיצד משערים אותה משום שאי אפשר להבחין על ידי טעימה ממש, כיוון דטעם הגיד והבשר שווים, ומשמע מכך שכשנאמר לשער בבשר בלפת היינו אופן אחר לדעת את מציאות הטעם שלא על ידי טעימה בפועל], אם כן בהכרח במציאות יש חילוק בין גיד בירך לגיד שנתערב בשאר דברים, דהך שיעור הוא שיעור המציאות של נתינת הטעם של הגיד בירך, ובדברים אחרים שאינם מקבלים טעם בשווה בדיוק לירך על כרחך שיעור הטעם במציאות הוא אחר מבשר בלפת, ולפ"ז בדווקא תנן בשר בלפת ברישא דמתניתין לגבי גיד בירך ולא תנן הכי בסיפא על גיד בין

הגידים, שדווקא גיד בירך מקביל בנתינת טעם לבשר בלפת, וכשנתערב במין אחר ליכא האי שיעורא.

הגידים

אמנם יש להתבונן דכתבו האחרונים לבאר לדעת המאירי מדוע משערים בבשר בלפת שהוא פחות משישים ולא בשישים ככל האיסורים, משום שגיד במציאות נותן פחות טעם מכל דבר אחר [וכדחזינן דאיכא מאן דאמר שאין בו כלל נתינת טעם, ואף למ"ד שנותן טעם אין זה נתינת טעם כחזוק כל האיסורים] על כן שיעורו בפחות מכל האיסורים, וכדרך שכתבו התוס' דגיד דלא יהיב טעמא כולי האי משערים בפחות. ולפ"ז לכאורה אין מקום חילוק בין גיד שנתערב בירך לבין גיד שנתערב בשאר דברים, דבכל גווני בעינן לשער כבשר בלפת ולא כשיעור שאר האיסורים, דהגיד נותן טעם פחות מכל דבר, ובין כשנתערב בירך ובין כשנתערב בכל דבר אחר אין שיעורו מכל האיסורים בשישים אלא כבשר בלפת, אך אכתי נמצא שאף דשיעורו בפחות מכל האיסורים, מ"מ אין זה ממש שיעור בשר בלפת, דבשר בלפת מקביל בטעמו לגיד שנתערב בירך דווקא, וכשנתערב בדבר אחר יהיה שיעורו באופן אחר מבשר בלפת, וצ"ע מהו השיעור בדיוק בזה, ולכאורה כיוון שלא ידוע במפורש מהו השיעור בזה יהיה חומרא לשער בשישים ככל האיסורים.

ועוד יש להתבונן שכאשר נתערב הגיד עם גידים המותרים ודאי דלהנ"ל יהיה שיעורו בשישים, דבכה"ג נמצא שחזוק האיסור וחזוק ההיתר שווים, שכמו דהגיד טעמו קלוש ליתן טעם בדבר אחר, בשווה לזה גם קבלת טעמו פחותה משאר דברים, ולא נאמר לשער בבשר בלפת שהוא פחות משישים למאירי אלא במקום שבמציאות טעם האיסור לא מורגש מחמת קלישות טעם הגיד, אך כשהדבר המקבל שווה בחזוק קבלת טעמו לדבר הנותן, הוי ככל שאר דברים שמשערים בשישים. [ועיין ביד יהודה צ"ח סק"ג שהזכיר סברא זו שכמו שישנם דברים החלשים לעניין נתינת טעמם, כן יש דברים החלשים לעניין קבלת טעם אחר דהיינו שמקבלים טעם אף מחזוק מועט, וקאמר בהדי על גיד בגידים דתרוייהו קלושים, עיי"ש]. ולפ"ז סיפא דמתניתין גבי גיד שנתערב עם הגידין דקתני בנותן טעם סתמא, יהיה שיעורו בשישים כמו כל האיסורים ולא משערינן ליה בבשר בלפת.

נמצא מבואר דלדעת המאירי שיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד בירך ולא על גיד בגידים, ויש לעיין בנדון הנ"ל לדעת התוס' על מה נאמר שיעור בשר בלפת, ולכאורה לפי מה שנתבאר לעיל ששיעור בשר בלפת איננו שיעור של טעם הגיד בירך, ואעפ"כ נקטו התוס' אליבא דריו"ח שאף שמשערים את כל האיסורים בבצל וקפלוט, נשתנה גיד לשער בבשר בלפת מפני קלישות חזוק טעם הגיד, והיינו שאע"ג שאין זה שיעור הטעם בירך ממש, מ"מ קובע גיד שיעור לעצמו ולא מחמירים בו כ"כ בבצל וקפלוט משום שלא יהיב טעמא כוליה האי, ונראה לפי זה שאין מקום לחלק בין גיד שנתערב בירך לבין שנתערב בשאר דברים (מלבד גידים המותרים), דבשלמא אם השיעור הוא שיעור המציאות של טעם הגיד בירך יש לחלק בין נתערב בירך לנתערב בדבר אחר ששונה בחזוק קבלת טעמו מירך, שאין קבלת הטעם שווה ונבעי לשער לפי הדבר שנתערב בו, אך אם גם בירך גופא אין זה שיעור הטעם ממש, אלא שיעור בפני עצמו שנפחת מדרגת כל האיסורים מפני קלישות טעם הגיד, אם כן הוא הדין כשנתערב בשאר דברים.

אך לגבי סיפא דמתניתין כאשר נתערב הגיד בגידים המותרים, גם לדעת התוס' נראה שיהיה שיעורו ככל האיסורים (ולריו"ח משערין ליה בבצל וקפלוט) ולא כבשר בלפת, דכיוון שתרוויהו גידים הן אין חילוק בטעם האיסור בין גיד לכל האיסורים, שבאותה מידה שאין הגיד חזק ליתן טעם כך נמי הגיד המותר מקבל טעם חלש, ואם כן אין סיבה לחלק מחמת הסברא שכתבו דגיד לא יהיב טעמא כולי האי.

ולדעת רבא דכל האיסורים משערים אותם בשישים, נמצא שאין חילוק במציאות בין הרישא דקתני כיצד משערים אותה בבשר בלפת, לבין הסיפא דקתני סתמא בנותן טעם, דסו"ס תרוויהו חד שיעורא ניהו דכל נותן טעם שיעורוהו בשישים, וצ"ב מדוע נאמר דווקא ברישא בבשר בלפת, ולכאורה אה"נ וה"ה לסיפא, ואדכר לן ברישא תחילה וה"ה לכל מקום, שכן הוא שיעור כל האיסורים אליבא דרבא.

דן בהוכחת התוס' דבשר בלפת הוא בשישים ובצל וקפלוט הוא טפי משישים

יש להתבונן לפי משנ"ת לעיל בדעת התוס' דגיד בגידים שיעורו ככל האיסורים ולא בבשר בלפת ונ"מ לריו"ח דאמר כל האיסורים בבצל וקפלוט, דגיד בין הגידים יהיה שיעור בבצל וקפלוט, (ולרבא אין נ"מ בזה דכל האיסורים כולם בשישים כבשר בלפת), נמצא לכאורה דרב נחמן פליג על רבי יוחנן, דאמר רב נחמן גיד בשישים וסתימת דבריו משמע דקאי על גיד בכל דבר ולא דווקא על גיד בירך, ויימצא שרב נחמן סבירא ליה כרבא דכל האיסורים בשישים ואף בשר בלפת הוא בשישים (דקאי על גיד בכל דבר בין בירך ובין בין הגידים ובתרוויהו אדכר חד שיעורא, ואין חילוק לפ"ז בין גיד לשאר איסורים).

ולפ"ז קצת קשה מנלן דבשר בלפת אליבא דריו"ח הוא בשישים, דדלמא פליג ריו"ח אף בזה וס"ל דבשר בלפת הוא שיעור אחר, דבשלמא אי אמרינן דלא מצינו שנחלקו ריו"ח ור"נ בדבריהם, אתי שפיר הוכחת התוס' דבשר בלפת הוא בשישים אליבא דכו"ע, דמנ"ל לעשות פלוגתא בזה ולומר שלרבי יוחנן אין שיעורו בשישים כדרב נחמן, אך אם אמרינן דוודאי פליגי על כל פנים בזה שלרב נחמן שיעור כל האיסורים ושיעור בשר בלפת הוא שיעור שווה, ולריו"ח שיעור כל האיסורים הוא בבצל וקפלוט ושיעור גיד בירך הוא בבשר בלפת, אם כן מנא לן דלא נחלקו בגוף שיעור בשר בלפת.^{מט}

איברא אף לולא הנדון הנ"ל (האם רב נחמן איירי על גיד בירך או על גיד בכל דבר) מוכח מדברי הגמרא דר"נ פליג אריו"ח וס"ל דלא משערים את כל האיסורים בבצל וקפלוט

^{מט} [ואם נבוא לדחוק דסברו התוס' שלעולם אין פלוגתא בין רבי יוחנן לר"נ, דהא דאמר רב נחמן גיד בשישים קאי דווקא ארישא גבי גיד שנתערב בירך דבזה שיעורו כבשר בלפת, אך לא איירי לגבי סיפא דמתניתין גבי גיד שנתערב בין הגידים, ואף שסתם ר"נ גיד בשישים נימא דלא קאי על כל גיד אלא דווקא כשנתערב בירך, ולכו"ע בגיד בין הגידים שיעורו בבצל וקפלוט וגיד בירך שיעורו בבשר בלפת, אם כן תקשי גוף הוכחת התוס' שבשר בלפת הוא בשישים, דעד כמה שמצינן למימר שרב נחמן קאי ארישא גרידא, ה"ה שאפשר להעמיד דאיירי דווקא אסיפא ולא קאי אשיעור בשר בלפת, ויימצא דאדרבה בצל וקפלוט הוא שיעור בשישים ובשר בלפת יהיה פחות משישים. ויל"ע עלה].

אלא ס"ל כרבא דאמר בשישים, דאמר רב נחמן כחל בשישים וביצה בשישים וכו' וכתב החת"ס דשמעין מינה דס"ל כל האיסורים בשישים, וכן בפלתי צ"ח סק"ג כתב בתוך דבריו דרב נחמן פליג אריו"ח, ואעפ"כ כתבו התוס' בפשיטות שבשר בלפת הוא בשישים אליבא דכו"ע ולא נקטו שאפשר דנח' אמוראי בזה, ועכצ"ל בפשיטות דאף שנחלקו בשיעור כל האיסורים אין טעם לומר שנחלקו בשיעור בשר בלפת גופיה, ולכו"ע שיעורו בשישים.

דברי האחרונים בדחיית הוכחת התוס' ובעניין שמנו של גיד

כתבו האחרונים (עיין בגרעק"א ביד יהודה ובמלא הרועים) שיש לדון בהוכחת התוס' דבשר בלפת הוא בשישים, דדלמא לעולם בשר בלפת הוא פחות משישים, והא דאמר ר"נ גיד בשישים היינו מחמת שומן הגיד, ששומן הגיד נותן טעם מרובה ולא הוי כגיד עצמו שנחלקו בו האם אמרין יש בגידין בנותן טעם, ועל כן שומן הגיד שיעורו ביותר מכבשר בלפת ומחמת שומן הגיד אמר רב נחמן גיד בשישים, והא דתנן במשנה כבשר בלפת תתוקם מתניתין בגיד בלא שומן, או דאיתא כר"י דאין השומן אוסר [כך כתוב בגליון בריש פרקין לגבי קושיית התוס', או שכיוון דשומן הגיד אוסר רק מדרבנן לא החמירו בו יותר מגיד עצמו (הך סברא כתובה בתוס' לעיל צ"ז ע"א) וכיוון דס"ל למתניתין יש בגידין בנותן טעם לא החמירו בשומן הגיד שיהיה שיעורו יותר מן הגיד גופיה, אך ר"נ אזיל להלכה דאין בגידין בנותן טעם, ואם כן אין מקום לומר שלא אסרו את שומן הגיד טפי משיעור הגיד עצמו, ועלה קאמר גיד בשישים.

ונראה שבדעת המאירי מוכרחים לבאר כנ"ל כמו שכתבו האחרונים לדחות את הוכחת התוס', דהמאירי פירש דבשר בלפת הוא פחות משישים, וצ"ב כיצד יפרש את דברי הגמרא דאמר ר"נ גיד בשישים, ולהנ"ל אתי שפיר דסבירא ליה שרב נחמן איירי על גיד עם שומן האוסר, ובזה שיעורו בשישים ואין זה שיעור בשר בלפת.

[ועיין עוד בגרעק"א לקמן צ"ח ע"א מה שכתב דאין זה דוחק להעמיד את דברי המשנה בגיד בלא שומן, דלדעת הרמב"ן מוכרחים בודאי להעמיד כך, ועיי"ש עוד מש"כ בדעת התוס' דלא נראה להם לאוקמי מתניתין בגיד בלא שומן].

סתירת דברי הראשונים האם שיעור בשר בלפת הוא בשישים או פחות משישים

נתבאר דלדעת התוס' שיעור בשר בלפת הוא בשישים ולדעת המאירי בשר בלפת הוא פחות משישים,² ובדעת רש"י יש צדדים לכאן ולכאן ויתבאר בהרחבה בע"ה כל משנת רש"י בשיעור בשר בלפת, והנה

² דברי פירוש המשניות להרמב"ם

בדברי הראשונים לא מצינו בהדיא צד ששיעור בשר בלפת הוא יותר משישים, אך בפיה"מ להרמב"ם כתב על דברי המשנה כיצד משערים אותה כבשר בלפת וז"ל: 'רצה לומר שיתן בו טעם בכדי שימצא טעמו בחיך כמו שימצא אדם טעם הלפת המבושל בבשר לפי שהבשר נותן טעם בלפת יותר משאר צמחים'. עכ"ל. והיינו שביאר ששיעור בשר בלפת איננו שיקח בשר בלפת כשיעור הגיד בירך כדרך שפרשו רש"י ושאר, אלא הוא שיעור בחוזה הטעם של הגיד, דהיינו שאין נאסר הירך כאשר מקבל טעם מהגיד אלא כאשר חוזה הטעם הוא כחוזה הטעם שמרגיש מי שאוכל בשר בלפת, ונחלקו האחרונים בביאור דבריו האם כוונתו שהוא שיעור טפי משישים דלא נאסר בשישים אלא בשבעים או שכוונתו שהשיעור הוא

בדברי הר"ן והרבנו גרשום מצינו סתירה בדבר, דמחד גיסא כתב הר"ן במתניתין ששיעור בשר בלפת הוא בשישים, ומאידך כתב הר"ן (דף ל"ה ע"ב מדפי הרי"ף) לגבי שיעור בצל וקפלוט שהוא בשישים, ותמוה דאי שיעור בצל וקפלוט הוא בשישים אם כן שיעור בשר בלפת הוא פחות משישים כמש"כ התוס' [ואין ליישב שהר"ן פליג וס"ל שהוא שיעור אחד, דבהדיא חילקום לשני לשונות, כמו שהכריחו התוס' מכך שודאי הוי ב' שיעורים שונים, ולא מסתבר שנח' הר"ן בהא].

וכן ברבנו גרשום כתב על דברי המשנה שהך שיעור בשר בלפת הוא בשישים ומאידך בדברי הגמרא צ"ע ע"ב פירש ששיעור בצל וקפלוט הוא בשישים, וקשה כנ"ל.

דברי הגרעק"א ביישוב סתירת דברי הר"ן

ובגרעק"א לקמן (צ"ע ע"ב) כתב ליישב את דברי הר"ן (וקאמר עלה דאף ע"פ שהוא דוחק כן נראה לענ"ד בעוד שלא מצאתי יישוב אחר בזה) שבאמת שיעור בשר בלפת תלוי במחלוקת הרמב"ן והרשב"א לגבי שמנו של גיד, דבדעת הרמב"ן מוכחרים לפרש דעל כרחק מתניתין איירי בגיד בלא שומן, ועל כן הרמב"ן ס"ל ששיעור בשר בלפת הוא פחות משישים, ומה דאמר רב נחמן גיד בשישים היינו לגבי גיד עם שמנו שבכה"ג להרמב"ן יש איסור עד שישים, ונמצא דלהרמב"ן בצל וקפלוט הוא בשישים ובשר בלפת הוא פחות משישים, ומאידך לדעת הרשב"א שמנו של גיד כחוש הוא ואינו אוסר, ולדבריו אין לחלק כנ"ל דרב נחמן איירי בגיד עם שמנו ומתניתין איירי דווקא בלא שומן, דאין חילוק ביניהם ותרויהו חד שיעורא להו, ולדבריו נמצא שעל כרחק שיעור בשר בלפת הוא בשישים כדאמר רב נחמן גיד בשישים וכמו שהוכיחו התוס' ובצל וקפלוט הוא טפי משישים.

והשתא יש לומר שהר"ן נקט כהרשב"א שאין חילוק בין גיד עם שומן לגיד לבדו, ועל כן כתב במשנה ששיעור בשר בלפת הוא בשישים, כדמוכח מדברי רב נחמן, ומה שכתב הר"ן לקמן ששיעור בצל וקפלוט הוא בשישים, אכן לשיטתו השיעור כה הוא יותר משישים, אלא שאין נ"מ בדבר לעניין מה שכתב הר"ן שם, דלהלכה משערים תמיד בשישים אף אי בצל וקפלוט הוא יותר משישים, ועל כן לא השגיח לפרש שם כדעת הרמב"ן שאף בצל וקפלוט עצמם הם שישים. וכתב הרעק"א שיש להוסיף טפי מדוע כתב הר"ן לקמן כדעת הרמב"ן למרות שס"ל כהרשב"א דשיעור בצל וקפלוט הוא טפי משישים, שבא הר"ן להדגיש בזה שלהלכה דמשערים בשישים הדין הוא שהשוו חכמים מידותיהם דאע"ג שיש מאכלים שמשנתנה בהם שיעור חזק טעמם ולא בכל גווני השיעור הוא באמת בשישים, מ"מ השוו חכמים כיון שעל פי הרוב אין נותן טעם טפי משישים, ודבר זה מרומז בכך שפירש הר"ן כדעת הרמב"ן דשיעור בצל וקפלוט הוא בשישים,

בפחות משישים, עיין ביד יהודה שכתב דפשוט שבא להגדיל את שיעור האיסור דהיינו שבעינן חזק טעם גדול והיינו בחמישים, והביא את דברי התורת חיים שפירש שהרמב"ם כוונתו לאידך גיסא שבא להקטין את שיעור האיסור דאף בחמישים נאסר, ולפי דברי התו"ח נמצא דעה שלישית בשיעור בשר בלפת שהוא ביותר משישים, ובדעת רש"י רבו הסתירות לכאן ולכאן ויתבאר בע"ה במק"א.

דהנה בדברי ריו"ח מפורש העניין הנ"ל שהשוו חכמים מידותיהם לשער בשיעור אחד, דקאמר שמשערים הכל בבצל וקפלוט משום שליכא מידי דנותן טעם יותר מבצל וקפלוט, ונמצא מדאמר כל האיסורים וכו' שאף כאשר ידעין שבמאכל פלוני חוזק טעמו בודאי קטן מבצל וקפלוט אעפ"כ משערים בבצל וקפלוט,^{נא} ומעתה כשאומרים בצל וקפלוט מבטאים המילים הללו את העניין הנ"ל שיש לשער הכל בשיעור אחד כדרך שמשערים לריו"ח את כל האיסורים בבצל וקפלוט, וזה מה שכתב הר"ן דמשערים את

^{נא} דן בהשוואת חכמים לשער את כל האיסורים בבצל וקפלוט אליבא דריו"ח

מבואר בדברי הגרעק"א הנ"ל שבדברי רבי יוחנן מצינו שהשוו חכמים לשער את כל האיסורים בשיעור אחד, וכן כתב בחזו"א סימן כ"ז סק"ב, [והיינו מדאמרין שיערו חכמים שאין נותן טעם באיסורין יותר מבצל וקפלוט, ואמרו לשער את כל האיסורים בהאי שיעורא, וכמש"כ בפנים], ויש להתבונן דהנה כתב רש"י גבי מילתא דריו"ח כל האיסורין משערים אותם כאילו הן בצל וקפלוט דאיירי דווקא כאשר אין אפשרות לטעום את דבר האיסור כגון מין במינו או מין בשא"מ וליכא קפילא, ומבואר בזה שכאשר טועמים בפועל את דבר האיסור לא נצרך שיעור גבוה יותר ואף שפחות הוא מבצל וקפלוט מהני לסמוך על טעימה [וסיים רש"י עלה ואכתי לא אפסיקא הלכתא בשישים, ועיין באחרונים שכתבו דמה שכתב רש"י לקמן צ"ח דלא מהני טעימה לפחות משיעור שישים היינו דווקא לבר קפרא ולא אליבא דריו"ח, ואכ"מ], ומבואר בזה שאין כאן השוואה גורפת לשער את כל האיסורים בשיעור אחד, ונמצא שאין כאן מקור למה שכתב הר"ן שם שמשערים את כל האיסורים בשישים אף כאשר אין טעם בפחות מהשיעור, והיכי כתבו הגרעק"א והחזו"א שכאן מבואר האי דינא דהשוו חכמים מידותיהם לשער את כל האיסורים בשיעור אחד, וצ"ל דאה"נ ולדעת רש"י באמת אין כאן מקור גמור לכך שמשערים את האיסור בשיעור אחד אף כשליכא טעמא בפחות, ואדרבה מהני לריו"ח טעם בפחות משישים, אך מ"מ מצינו כאן השוואת מידות לגבי מקום שלא מצינו למטעם שמשערים את כל האיסורים בשיעור הגבוה של בצל וקפלוט אע"ג שבוודאי יש איסורים שלא יהבו טעמא כולי האי.

וביותר יש לומר דהנה לפי מה שכתב היד יהודה (הר"ד לקמן) אליבא דהתוס' (שמהני טעמא בפחות משישים), דזהו דווקא כאשר טעם בפועל ולא כאשר יש ידיעת חוץ לדבר, והטעם שרצו חכמים ליתן שיעור קבו וקצוב או על ידי טעימה או על ידי שישים שלא יהא כל אחד הולך ומשער לפי דעתו, אם כן נראה שאף בדברי ריו"ח הנ"ל יש לבאר כך, דכל האיסורים משערים אותם בבצל וקפלוט ואף שכתב רש"י דמהני טעימה, דווקא טעימה מהני ולא ידיעה אף כשהוי ידיעה גמורה שבפחות מזה השיעור אין נתינת טעם, ולגבי הא מילתא נמצא שהשוו חכמים מידותיהם לשער הכל בשיעור קצוב שלא יהא כל אחד הולך ומשער לעצמו, וא"ש היטב דברי הגרעק"א והחזו"א דמבואר כאן הא מילתא דהשוו מידותיהם.

עוד נראה שאף על פי משנ"ת בדעת רש"י שיש השוואה בדברי ריו"ח, מ"מ מהר"ן משמע דפליג על רש"י בעיקר דבריו וס"ל שאלבא דריו"ח משערים הכל בבצל וקפלוט ולא מהני טעימה לפחות מזה השיעור, דכתב הר"ן בהדיא שמשערים בשישים ולא מהני טעימה בפחות מכך ושם הזכיר בצל וקפלוט, ולפי מה שכתב הגרעק"א בדבריו משמע שחזינן הא מילתא בדברי רבי יוחנן גופיה, ואם כן על כרחך צ"ל דיש בדברי ריו"ח השוואה גמורה שלא רק כאשר לא ידעין משערים בבצל וקפלוט, אלא אף במקום טעימה לא מהני לפחות מזה השיעור, ודוק.

כל האיסורים בבצל וקפלוט שהוא שישים, דאע"ג שלהרשב"א בצל וקפלוט עצמם הם באמת טפי משישים, מ"מ כיוון שלהלכה אין מכשול בדבר דקיי"ל לשער בשישים, פירש הר"ן את שיעור בצל וקפלוט כשיטת הרמב"ן, כיון שבזה מבואר שמשערים את כל האיסורים כולם בשישים ואין חילוק בדבר, וכדרך שאמר ריו"ח לשער הכל בבצל וקפלוט.²¹

ואכתי יש לעיין ביישוב סתירת דברי הרבנו גרשום, בדבריו לכאורה אין לפרש כמ"ש הרעק"א בדברי הר"ן דהר"ג כתב על דברי הגמרא לקמן שבצל וקפלוט הוא שיעור שישים ומאידך על המשנה כתב שבשר בלפת הוא שישים, ואיהו לא קאי לקמן לפי ההלכה שמשערים הכל בשישים אלא על גוף דברי ריו"ח, ואם כן אין לבאר כמ"ש הרעק"א בדעת הר"ן שנקט שיעור בצל וקפלוט אליבא דהרמב"ן כיוון שאין מכשול להלכה.

מיישב באופן מחודש את סתירת דברי הראשונים

ונראה בע"ה שאפשר ליישב את דברי הראשונים בהקדם מה שכתב ביד יהודה בשיטת התוס', דכתבו התוס' שבמקום שטעם קפילא את התערובת וליכא טעמא מותר האיסור אף בפחות משישים, וכתב היד יהודה (צ"ח סק"ג) ודע דכל זה דווקא אם טעם קפילא ואמר דאין בו טעם אבל אם לא טעם בפועל אע"ג דידיעין מסברת חוץ שבטל כאן הטעם גם בפחות משישים, מ"מ אין נותר האיסור עד שיהיה בו שישים דאל"כ יהיה הדבר ניתן לשיעורין דכל אחד ישער כפי ראות עיניו, ועל כן קבעו חז"ל שיעור מוגבל בזה או טעימה או שישים. ועיי"ש מה שכתב להוכיח כן מדברי התוס' צ"ח ע"ב.

ומבואר כאן חידוש גדול בעניין קביעות השיעורים, דאע"ג שהיכא דליכא טעמא לא נצרך לדעת התוס' שיעור שישים, היינו דווקא כאשר טעם בפועל, אך גם כאשר ידעין בודאי שבתבשיל הנמצא לפנינו ליכא טעם דאיסור, לא מהני עד שיהיה בו שישים, דצורת הקביעות הייתה או על ידי טעימה או על ידי שישים, ולפ"ז יש לומר עוד דהנה נתבאר לעיל דדעת המאירי ששיעור בשר בלפת הוא שיעור בחינת מציאות טעם הירך בגיד, וכתב המאירי שהאי שיעור הוא פחות משישים ולא הוי ככל האיסורים דבעינן שישים, ונתבאר דאזיל המאירי לשיטתו כדעת התוס' והרא"ש לקמן שבמקום שטעם קפילא ואמר דאין טעם אין צריך שיעור שישים, ועל כן כתב דמהני שיעור בשר בלפת אע"ג שהוא פחות משישים, ומעתה לפי מה שביאר היד יהודה דבעינן שנדע על ידי טעימה בפועל ולא על ידי סברת חוץ על כרחך צ"ל שאף כאשר טועמים בשר בלפת כשיעור הגיד בירך

²¹ כן נלענ"ד כוונת דברי הגרעק"א, וז"ל שם: 'אם כן י"ל דלישנא דהר"ן בסוגיא דזרוע בשלה אודא בשיטת הרמב"ן כיון דאין נפקא מינה לדינא, דדברי הר"ן נכונים גם אן כבבל"פ הוא בס', י"ל ג"כ הכי דעפ"י רוב אין נותן טעם בפחות מס' והשוו מדותיהם, נקט לה הר"ן כפי שיטת הרמב"ן לעניין בצל וקפלוט כיון דשם מפורש כמעט בסוגיא כדאמרינן עלה ולשערינהו בפלפלין ותבלינין א"ל קים להו לרבנן וכו'. עכ"ל. ולשון הגרעק"א הנ"ל אינה מבוארת דיה כל הצורך, ומ"מ נראה שהביאור כמ"ש בפנים, אמנם ראיתי בהערות האיר יוסף (על הגרעק"א שם), ומשמעות דבריו שהבין באופן אחר קצת את כוונת הגרעק"א בתירוץ, עיי"ש.

מקרי ידיעה על ידי טעימה ועל כן מהני בפחות משישים, והסברא בזה פשוטה דאין זה נקרא ידיעת חוץ אלא כטעימה ממש, שנאמר כאן שיעור קבוע בגיד בירך שבמציאות טעמו כבשר בלפת, וכאשר טועם את הבשר בלפת הוי כאילו טעם ממש את הגיד בירך, והוי כטעימה ממש שמהניא אף בפחות משישים.

ומעתה יש לומר שכאשר בפועל טועם את הבשר בלפת כשיעור הגיד בירך, בזה דווקא אמרינן שהוי כטעימת דבר האיסור גופיה, אך כאשר נבוא ליתן שיעור בדבר כמה המציאות של נתינת בשר בלפת ונבוא לדון על פי זה תמיד ששיעורו הוא באחד מחמישים (או כיוצ"ב כל שיעור אחר בפחות משישים וכמו שכתב המאירי) לא יהני האי שיעור לבוא ולשער כל פעם גיד בירך בשיעור אחד מחמישים ואע"ג דידעינן בוודאות שכך הוא השיעור של נתינת הטעם, דאי לא תימה הכי ימצא שכאשר נתערב לדוגמא כרוב של איסור בבשר וטעם קפילא ואמר שאין שם טעם, והיה שם שיעור של אחד מחמישים, ודאי לא נימא דמכאן ואילך יש לנו בירור גמור שכרוב בבשר שיעורו באחד מחמישים ותו להבא אין צריך להטעימו לקפילא, דכבר ידיעינן על ידי טעימה ממש ששיעורו בחמישים, אלא ודאי לא נקבע שיעור בזה אלא שיעורו ככל האיסורים כולם כמש"כ היד יהודה שלא נחלוק בשיעורים, ומוכרח מזה שאף כאשר טעם בעבר איסור הדומה לאיסור שדנים עליו השתא, אין להקיש ממקום אחד לחבירו ורק כאשר יטעם בפועל ויראה שאין טעם מקרי טעימה, וכל הסתמכות אחרת נקראת ידיעה ולא טעימה.

וכיוון שנתבאר ששיעור גיד בירך כבשר בלפת ^{הוא} שהוא פחות משישים, הוא דווקא כאשר יטעם בפועל בשר בלפת כשיעור הגיד בירך, ולא מהני ליתן שיעור קבוע בזה לשער בפחות משישים, אפשר ליישב היטב את סתירת דברי הראשונים הנ"ל דמחד גיסא כתבו ששיעור בשר בלפת הוא בשישים ומאידך כתבו ששיעור בצל וקפלוט הוא בשישים, דבאמת נימא שהשיעור המציאותי של טעם הבשר בלפת הוא בפחות משישים, ובצל וקפלוט שיעור הטעם המציאותי בהם הוא בשישים כדעת המאירי, ומה שכתבו לשער בשר בלפת בשישים היינו כאשר באים ליתן שיעור קבוע בדבר שלא נצטרך לטעום בפועל כל פעם בשר בלפת כשיעור של הגיד בירך, ועלה אמרו שהשיעור הוא בשישים, דאע"ג שבמציאות נתינת טעם של בשר בלפת היא בחמישים מ"מ לא מהני לקבוע שיעור קבוע בזה לכל מקום, דבהא מקרי ידיעה ולא טעימה ממש, ועל כן אם באים לשער בפועל על פי כמות אימתי יהיה היתר בגיד בירך השיעור הוא בשישים ככל האיסורים. ונמצא שמה שאמרו שבשר בלפת הוא בשישים אין כוונתם שהמציאות בזה היא בשישים, אלא דינא קאמרו שאם באים אנו ליתן שיעור למקום שנאמר בו בשר בלפת, יהיה השיעור בשישים, ואין זה דוחק בפשט לשונם דהלא ודאי לא איירו כלפי מקום שטועם בפועל בשר בלפת כשיעור הגיד וקאמרו דהוא שיעור שישים, דמאי אכפת לן כמה הוא השיעור בזה כאשר בפועל טועם כשיעור הדבר האסור, אלא על כרחך נקטו נ"מ כיצד לשער שיעור זה בכל מקום בלא שיוצרך לקחת בפועל בשר בלפת כשיעור הגיד, ואהא אמרו שהוא בשישים.

סימן י'. בשר בלפת - דעת רש"י

דף צ"ו ע"ב. תנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה כיצד משערין אותה כבשר בלפת, וכתב רש"י וז"ל: 'רואין כאילו הירך לפתות והגיד בשר וכו' דשיעורין הלכה למשה מסיני וגמירי דבהכי משערין אף ע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר'. עכ"ל. הנה פשט דברי רש"י צריך ביאור היטב מהי בדיוק כוונת דבריו, ומתוך דברי האחרונים בשיטת רש"י יש ללמוד כמה אפשרויות בפשט הדברים, ויבוא הביאור בזה בצירוף כמה נדונים מהי שיטת רש"י בהם, ואלו הן: א. האם גיד בירך שווים בטעמם, והאם מחמת כן מין הוי במינו או לאו²² ב. האם שיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד בירך או אף על מקום שנתערב הגיד בשאר דברים או אפילו איירי על כל האיסורים כולם ולא דווקא על גיד ג. האם שיעור בשר בלפת הוא שיעור המציאות של טעם הגיד בירך ד. האם בשר בלפת הוא שיעור שישים. רוב הנדונים הנ"ל הוזכרו בהדיא בדברי האחרונים ויתבאר בע"ה לקמן בהרחבה אחת לאחת.

מעמיד ב' אפשרויות בפשט דברי רש"י מה נתחדש בהלממ"ס

כתב רש"י דשיעור בשר בלפת הוא הלכה למשה מסיני, ואפשר לבאר ב' אופנים שנים מה טיבה של הלכה זו: א. באופן אחד יש לבאר דהוקשה לרש"י הך שיעורא דבשר בלפת, מדוע משערים גיד בירך דווקא בשיעור זה ולא בשיעור אחר כגון כרוב או קפלוט של איסור שהתערבו בהיתר, ועלה תירץ רש"י שהאי שיעור הוא הלכה לממ"ס לשער דווקא בשיעור זה. וצריך ביאור היטב מהי תוכן הקושיא ומה ביאור ההלכה בזה, דהנה פשט המשנה הוא שהגיד אוסר את הירך שנתבשל בה משום נתינת טעם דאיסור, כדקתני אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה, ובפשטות כשאמרין עלה כיצד משערין אותה כבשר בלפת ביאור הדבר הוא שבשר בלפת הוא אופן מציאותי לשער את טעם הגיד בירך, שקים להו לחז"ל שתערובת של בשר בלפת ותערובת של גיד בירך שווים הם בטעמם, ועל כן אפשר לשער את טעם האיסור על ידי טעימת בשר בלפת ולא בעינן דווקא שיטעם את תערובת האיסור עצמה, (ובאחרונים הקשו מדוע צריכים לידי שיעור אחר ולא אמרין שיטעם את האיסור עצמו על ידי קפילא ותרצו בכמה דרכים, ובמק"א הארכתי בדבריהם), ואם כן אין מקום לקושיית רש"י מדוע משערים בשיעור זה ולא בשיעור אחר כגון כרוב או קפלוט, דהלא בעינן למידע על פי האי שיעור האם יש בירך טעם של הגיד, והשיעור במציאות בזה הוא כבשר בלפת, ומה מקום יש לשיעור אחר שאיננו מקביל באמת לטעם האיסור.

²² [ברמ"א סימן צ"ח כתב שקביעת שם מין בשאינו מינו היא לפי שם הדבר ולא לפי טעם הדבר, והיינו שאף אם נתערב איסור ששונה בטעמו מן ההיתר, לא הוי מין בשאינו מינו עד שיהיו שונים בשמם, וכן להפך אם שווים בטעמם לא הוי מין במינו עד שיהיו שווים בשמם, והש"ך פליג וכתב שהדבר תלוי בטעם ולא בשם, ומקום הנדון בסוגיין הוא האם בשר בלפת שווים בטעמם, ואם כן לפי דברי הש"ך הוי מין במינו, אך לרמ"א אין נ"מ בכך לעניין מין במינו, דאף אם שווים בטעמם אי"ז מין במינו עד שיהיו שווים נמי בשמם, והאריך בנדון זה הפר"ח והו"ד בפליתי סימן צ"ח סק"ד וע"ע בפסקי הרי"ד הכא, ובתורי"ד ע"ז ס"ז (ולכאורה סתר משנתו) ואכ"מ].

וצריך לומר שסבירא ליה לרש"י ששיעור בשר בלפת איננו שיעור המקביל באמת לטעם הגיד בירך, ופירש באופן מחודש את דברי המשנה שמשערים בבשר בלפת, שנאמר כאן לשער בשיעור מסויים למרות שאין זה טעם האיסור באמת, ועלה הקשה מדוע משערים באמת בשיעור זה ולא בשיעור של כרוב או קפלוט שמקביל באמת לטעם הגיד בירך, ועלה תירץ שנאמרה הלממ"ס לשער דווקא בשיעור זה ולא בשיעור הטעם באמת של הגיד בירך.

אך הדברים הנ"ל תמוהים טובא מה הביאור בהך הלכתא לשער בשיעור שאיננו באמת שיעור הטעם של דבר האיסור, דהלא ודאי עניין איסור תבשיל שמעורב בו דבר איסור הוא משום פליטת הטעם של הדבר האסור, וכיצד שיך לומר שלא מתחשבים בטעם המציאותי שנפלט ומהי טיב קביעות שיעור אחר בזה. ועוד קשה מאי שנא גיד בירך מן כלל כל האיסורים שבהם בעינן למידע האם יש נתינת טעם של איסור בהיתר כדקתני אמור רבנן בטעמא וכו'.

וביותר תמוה מה דוחקו של רש"י לפרש את דברי המשנה שהשיעור הנזכר איננו שיעור מציאות הטעם באמת והוצרך לומר דהוא הלממ"ס, ומדוע לא פירש בפשיטות שבשר בלפת הוא השיעור של מציאות הטעם וכמו שמשמע מדברי המאירי שפירש כן את דברי המשנה, (עיין בדבריו בסימן הקודם), ואתו שפיר דברי המשנה כפשטם. ויתבאר בע"ה לקמן.

ב. באופן אחר אפשר לבאר את דברי רש"י שלא בא להקשות מדוע משערים בבשר בלפת ולא בשיעור שמקביל באמת לטעם הגיד בירך, אלא לעולם שיעור בשר בלפת הוא שיעור מציאותי לבחינת טעם הגיד בירך, ואין כאן הלכה מחודשת לשער בשיעור שאיננו מקביל לטעם הגיד בירך, אלא שמקור הדבר שמציאות טעם הגיד בירך הוא כטעם הבשר בלפת ידעינן לה מהלכה למשה מסיני. ואיברא דיש להקשות לשם מה הוצרכו להלממ"ס לזה, דלכאורה אפשר לדעת כן מסברא כדרך שמצינו בכל שיעורי חכמים, ואף הכא מסתבר שהייתה יכולת בידם לידע כיצד משערים במציאות בדבר הדומה לגיד בירך, ויש ליישב על פי מה שכתב בחת"ס (על דברי המשנה, עיי"ש שעמד בק"י זו בתוך דבריו) שאע"פ דבכל מקום שיעורו חכמים מסברא הכא לא מצו לשער מהי מציאות נתינת טעם הגיד בירך, כיוון שהוא דבר איסור ואין דרך לדעת את חוזק טעמו, (ועל כן נצרכה הלכה לממ"ס), אך בחת"ס שם כתב לדחות דעכ"ז אין צריכים להכריח דאיכא הלממ"ס, דאפשר ששיעורו חכמים על ידי ירך בן פקועה וכיוצ"ב. עיי"ש בדבריו. ואכתי צ"ע. ואם שיעור טעם הגיד והבשר שווה כמש"כ המאירי, אתי שפיר, שאין אפשרות לדעת מהו הדבר המקביל לטעם גיד בירך שא"א לידע את חוזק טעמו ככל מין במינו שאין אפשרות לדעת בו את טעם האיסור, ולכן צ"ל שידעינן כן מהלממ"ס שבשר בלפת דומה לטעם הגיד בירך והאי שיעור הוא הכלי לידע את טעם הגיד בירך שאי אפשר להבחינו בעצמו.

ואין לתמוה על הביאור הנ"ל שלפ"ז אין כאן הלכה שבאה לחדש דין אלא רק לגלות את מציאות הדברים, ולכאורה הוא דבר תימה דבכל מקום באה הלכה לחדש דין ולא רק כגילוי מילתא, יש ליישב שכבר מצינו כעין זה בדברי התוס' לעיל דף ס"א ע"א לגבי כל עוף הדורס טמא שהקשו התוס' היכי קים להו לרבנן דכל עוף הדורס טמא וכי קניגי או בליסטרי היו שבדקו את כל העופות הטהורים ומצאו שאין בהם עוף הדורס, והעלו צד לפרש דלמא הלכה למשה מסיני הוא, ודחו זאת מכח קושיא ומבואר בדבריהם בהדיא ששייך